

„Evropski“ i „ekstremni“ populisti u istom košu – nova vlada Republike Bugarske

Igor Novaković

ISAC fond

stručni rad

UDK: 323(497.2)

TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI

Sažetak: Aktuelnu (manjinsku) Vladu sačinjavaju predstavnici političke partije Građani za evropski razvoj Bugarske (dalje u tekstu GERB), koju predvodi bivši gradonačelnik Sofije Bojko Borisov. Ono što ovu Vladu evropskog desnog centra čini posebno interesantnom jeste činjenica da je u Parlamentu podržava ekstremistička partija simboličnog imena Ataka. Ta partija je od svog nastanka 2005. godine činila sve da bi se prikazala kao beskompromisni protivnik svih glavnih tendencija koje vladaju na evropskom i evroatlantskom prostoru. Štaviše, samo njeno osnivanje dovelo je i do potresa na evropskom političkom nivou, pošto je, zajedno sa partijama slične provenijencije iz drugih država članica, omogućila stvaranje ekstremističke poslaničke grupe u Evropskom parlamentu (u daljem tekstu EP). U tekstu koji sledi autor će pokušati da objasni kako je došlo do ove naizgled paradoksalne situacije, u kojoj jedna ekstremistički orijentisana partija, oficijelno krajnje sumnjičava prema Evropskoj uniji (EU), otvoreno podrži partiju desnog centra koja okosnicu sopstvenog identiteta nalazi u ovoj nadnacionalnoj tvorevini. U tu svrhu, objasnićemo i fenomen uspona populizma u Bugarskoj do kog je došlo u poslednjoj deceniji, a koji je ključan za razumevanje načina saradnje i bliskosti partija GERB i Atake. Takođe, utvrdićemo njihove programske i ideološke razlike i sličnosti, kao i osnovne motive koji ih navode na saradnju. Na kraju, pokušaćemo da odgovorimo na pitanje koje se samo po sebi nameće – koji je

BROJ 17 · APRIL – JUN 2010.

razlog nastanka ovakve, naizgled neprirodne koalicije, kao i koji su njeni dometi.

Ključne reči: Bugarska, Ataka, GERB, Evropska unija, populizam, koalicija

Parlamentarni izbori 2009. godine

Parlamentarni izbori u julu 2009. godine, kao što je to bilo i ranije očekivano, radikalno su promenili političku scenu Bugarske. Glavni favorit, partija dotadašnjeg gradonačelnika Sofije Bojka Borisova GERB osvaja 39,72% glasova, što joj je omogućilo da dobije 117 od ukupno 240 mandata.¹ Kako im ni toliki izborni uspeh nije omogućio da samostalno sastave vladu, bili su prinuđeni da podršku traže među manjim partijama desne provenijencije koje su ušle u Parlament.² Partije koje su bile članice bivše Vlade, Bugarska socijalistička partija (dalje u tekstu BSP) i Pokret za prava i slobode (dalje u tekstu PPS) ostale su bez ikakve mogućnosti da oforme vladu. Dakle, mogući partneri bili su *Plava koalicija* (koju čine *Savez demokratskih snaga* (SDS), *Demokrate za snažnu Bugarsku* (DSB) bivšeg premijera Ivana Kostova sa 15 mandata, nova partija *Red, zakon i pravda* (dalje u tekstu RZP) sa 10 mandata, kao i ekstremistička partija *Ataka* sa 21 mandatom. Gledano sa strane, kao koalicija sestriinskih partija desnog centra iz *Evropske narodne partije* u koaliciji sestriinskih partija desnog centra Evropske narodne partije (dalje u tekstu ENP), jedino je *Plava koalicija* bila prihvatljiv partner za GERB, pošto su druga dva potencijalna kandidata pokazivala jasne tendencije ka političkom ekstremizmu. Ta mogućnost je više puta bila spominjana tokom predizborne kampanje, pogotovo je to činila *Plava koalicija*.³ Međutim, Bojko Borisov je odbacio mogućnost stvaranja koalicione vlade neposredno pre izbora, računajući da će GERB biti sposoban da je sam oformi. Kako se to nije dogodilo, on se založio za stvaranje manjinske vlade, koju bi podržala barem jedna od ove tri stranke/koalicije. Odmah po objavljivanju izbornih rezultata, svoju bezuslovnu podršku dali su i *Ataka* i RZP, dok su predstavnici *Plave koalicije*, pre nego što daju podršku, tražili dogovor oko ekonomskog programa za izlazak iz recesije, računajući i dalje na to da su oni jedini pravi i mogući partner za stvaranje koalicije sa GERB⁴.

¹ Bugarska ima kombinovani izborni sistem. Po većinskom sistemu GERB je dobio 26 poslanika, što je u ukupnom zbiru iznosilo 117 poslanika u Parlamentu.

² Pošto se Borisov unapred ogradio od stvaranja bilo kakve moguće koalicije sa strankama bivše Vlade, Bugarskom socijalističkom partijom i Pokretom za prava i slobode; <http://www.dnes.bg/izbori2009/2009/07/05/pyr voto-obeshhtanie-na-GERB-nov-izbiratelen-kodeks.73813>

³ GERB http://www.sofiaecho.com/2009/07/03/748476_borissov-rejects-expert-cabinet, Plava koalicija – Kostov i Dimitrov o vladi desnog centra http://www.sofiaecho.com/2009/07/05/750188_kostov-and-dimitrov-centre-right-coalition-is-best-solution

⁴ http://www.sofiaecho.com/2009/07/12/753775_borisso-v-pledges-to-cut-down-on-parliament-committees

Borisov je potencijalnim partnerima ponudio neku vrstu ugovora kojim bi bili utvrđeni principi, čijim bi poštovanjem ostale stranke podržale manjinsku vladu Bojka Borisova. Ti principi sadržali su: brzu reviziju rada prethodne Vlade Sergeja Staniševa, reviziju rada prethodnih vlada i podizanje optužnica protiv onih koji su prekršili zakon, implementaciju hitnih antikriznih mera, usvajanje novog zakona o političkim partijama i novog zakona o referendumu, sprovođenje mera koje će pomoći odmrzavanje strukturnih fondova EU⁵, sprovođenje reforme parlamentarnih službi i pravila funkcionisanja parlamenta kako bi se povratile poverenje građana u ovu instituciju, sprovođenje reforme vladine administracije i broja članova vlade kako bi se prilagodili uslovima štednje za vreme finansijske krize, implementaciju vladinog programa uz saradnju sa političkim partijama i udruženjima građana, sprovođenje reforme rada parlamenta kako bi u njega bila uključena saradnja sa udruženjima građana. Da bi dobio podršku, GERB je ponudio političko partnerstvo koje bi uključivalo zajedničku legislativnu inicijativu sprovedenu kroz tela parlamenta, saradnju u komitetima, prepuštanje vođenja većine parlamentarnih komiteta opoziciji itd.⁶

Plava koalicija i RZP odbili su da potpišu ovakav dogovor, ističući pri tome različite razloge. *Plava koalicija* je memorandum nazvala „bespredmetnim“ i nepotrebnim, možda i zbog nezvaničnih reakcija sestrinskih partija iz ENP na to da će jedan takav dokument potpisati zajedno sa *Atakom*.⁷ Ipak, najavili su da će kabinetu pružati podršku i bez potpisivanja memoranduma. S druge strane, iako je dotad bezuslovno podržavao kabinet Borisova, predvodnik RZP Jane Janev odbio je da potpiše memorandum, dajući krajnje banalno objašnjenje, odnosno izjavivši da mu se ne sviđa „kraljevski“ pristup koji Borisov ima prema njemu.⁸ Po svoj prilici, pripadnici *Plave koalicije* nisu želeli da umanje vlastiti značaj i da postanu samo jedna od potpisnica memoranduma, dok se RZP verovatno ogradio vođen političkom kalkulacijom.

Jedina partija koja je potpisala ovaj memorandum i nastavila (javno) bezuslovno da podržava GERB bila je *Ataka*. Od tog je trenutka učvršćen suštinski partnerski odnos stranaka GERB i *Atake*, dok ih *Plava koalicija* i RZP (čija se poslanička grupa nedugo potom raspala) od tada samo povremeno podržavaju, onda kada im je to u interesu. Kasniji

TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI

BROJ 17 · APRIL – JUN 2010.

⁵ Zbog neispunjavanja uslova oko smanjivanja nivoa korupcije i organizovanog kriminala u Bugarskoj privremeno je zamrznuta pomoć iz strukturnih fondova EU.

⁶ http://sofiaecho.com/2009/07/15/755933_GERBs-memorandum-to-right-wing-parties

⁷ http://www.sofiaecho.com/2009/07/19/757819_yanevs-order-law-and-justice-party-will-not-sign-gerbs-memorandum

⁸ Ibid.

događaji potvrdili su da *Ataka*, bez obzira na ideološku neprirodnost ovakve koalicije, jedina bezuslovno podržava Borisovljeva kabinet. Borisovljeva stranka, kao članica ENP koja i sama u svom imenu i programu ima odrednicu „evropski“, ulazi u neformalnu koaliciju sa strankom koja u svom diskursu napada fundamentalne postavke Evropske unije. Stoga ćemo u daljem tekstu najpre analizirati koliko su ove dve stranke saglasne na programskom nivou, da bismo zatim prešli na praktičnu ravan i na njihove suštinske sličnosti i interese.

(Ne)saglasnost na idejnom nivou – politički programi GERB i Atake

Politička partija *Ataka* ima siromašna programska dokumenta. Ona je do sada javnosti ponudila dva dokumenta – 20 tačaka i *Programska shema*⁹ – koje bismo više mogli podvesti pod nacrt osnovnih ciljeva *Atake* nego pod neki konherentan i smislen program. Oba dokumenta mogu biti sažeta u sledećih nekoliko ciljeva ove partije:

- Sprečavanje svih „nacionalnih izdajnika“ da ugroze postojanje bugarske države (a tu su, pre svega, uračunati bugarski Turci, odnosno njihovi politički predstavnici, kao i različite političke partije koje nisu nacionalno orijentisane – BSP, SDS, DSB itd.). Iako se formalno zalaže za poštovanje tzv. *Bugarskog etničkog modela*¹⁰, partija se suštinski okreće ka etničkim Bugarima).
- Pojačavanje socijalne brige – osnaživanje državnih socijalnih i zdravstvenih fondova koji bi eliminisali negativne efekte tranzicije, a za koje su odgovorni strani faktori (MMF i drugi) i „domaći izdajnici“.
- Sprovođenje antikorupcijskih mera – smanjivanje administracije i poboljšavanje njenog funkcionisanja. Zalažu se i za reviziju privatizacija do kojih je došlo u prethodnom periodu i za procesuiranje političara i tzv. „prijateljskih krugova“ za koje se sumnja da su se obogatili prilikom privatizacionih procesa.
- Obračunavanje sa kriminalom jačanjem informativnih sposobnosti policije i osnaživanjem sudstva.

⁹ http://www.ataka.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=
http://www.ataka.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=5

¹⁰ Bugarski etnički model formalno je uspostavljen Ustavom iz 1990. godine, odnosno članom 11,4 kojim je zabranjeno političko delovanje zasnovano na etničkim, kulturnim i sličnim razlikama. Dakle, bugarska nacija se definiše kao primarno građanska, dok se garantuje individualno pravo na ispoljavanje etničkih i kulturnih osobnosti. Više: Yantsislav Yanakiev, *The Bulgarian ethnic model – a factor of stability in the Balkans*, https://intra.css.ethz.ch/milsooc/ev_prague_02_vlachova_yanakiev.pdf

- Sprovođenje ekonomskih mera – zalaganje za uvođenje tzv. Socijalnog kapitalizma koji podrazumeva: zaštitu bugarske ekonomije (povećanje trgovinskih barijera) i povećavanje uloge države u njoj, potpomaganje razvoja domaćeg biznisa, podržavljenje preduzeća koja su propala posle sprovođenja privatizacije.
- Vođenje spoljne politike – *Ataka* se oštro protivi učestvovanju Bugarske u NATO i MMF. Takođe, kritikuje sadašnju EU, tražeći stvaranje jedne ravnopravne Evrope nacija, u kojoj ne bi bilo mesta za Tursku. Oštro se protivi spoljnoj politici SAD, Izraela, kao i jačanju uticaja koji Turska, pre svega, ima u Bugarskoj.
- Promena demokratskog sistema u državi koja bi vodila ka nekoj formi „direktnije demokratije“. Ovakav sistem bio bi blizak predsedničkom političkom sistemu, uz često sprovođenje referendumu. Time bi bio smanjen uticaj političkih partija. Takođe, zalaže se za jasno definisanu ulogu Bugarske pravoslavne crkve u politici zemlje, odnosno za formiranje određenog savetodavnog tela koje bi pomagalo Vladi.

Sa druge strane, GERB je ponudio mnogo koherentiniji, smisleniji i precizniji programski dokument pod nazivom *Program za evropski razvitak Bugarske*¹¹. Dokument nudi set konkretnih ciljeva koji bi trebalo da budu ostvareni ili barem započeti tokom trajanja mandata sledeće Vlade, za koju se pretpostavljalo da će biti pod rukovodstvom GERB. Ovaj dokument je podeljen na nekoliko celina:

- Osiguranje poštovanja zakona i državnog reda – brz obračun sa korupcijom i organizovanim kriminalom, poboljšanje opšte bezbednosti, sprovođenje reforme sudskog sistema kako bi presude bile donošene brže i efikasnije, smanjivanje i povećanje efikasnosti državne administracije.
- Povećanje kvaliteta života – brzi izlazak iz ekonomske krize uz odgovarajuće mere (dijalog sindikata, vlade i privrednika sa dodatnim fiskalnim i podsticajnim merama), brzo odmrzavanje pristupa strukturnim fondovima EU, uspostavljanje boljeg menadžementa energitike, poboljšavanje uslova razvoja seoske privrede, turizma, transportne i infrastrukturne politike.¹²

**TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI**

BROJ 17 • APRIL – JUN 2010.

¹¹ Ovaj program, u suštini, predstavlja nadogradnju prvobitnog programa iz 2007. godine – *Novi desni dogovor za Bugarsku* http://www.GERB.bg/uf//documents/Programa_za_evropeisko_razvitie_na_Bulgaria.pdf.

¹² Najslabije formulisani deo programa, bez konkretnih mera – relativno kratak u odnosu na prethodnu glavu.

TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI

- Poboljšanje uslova života – postojanje bolje socijalne i zdravstvene politike, sprovođenje bolje i efikasnije decentralizacije i povećanje značaja regiona, povećanje brige o čovekovojoj sredini.
- Razvoj ljudskih resursa – unapređenje obrazovanja i naučnog rada u državi, veće ulaganje u promociju bugarske kulture, davanje prioriteta razvoju informacionih i telekomunikacionih tehnologija.¹³
- Spoljna politika i odbrana – upotpunjavanje oslonca na EU i NATO sa naglaskom na oblasti u kojima bi Bugarska mogla da ima uticaj – Balkan i Crnomorski region. U dokumentu se naročito podvlači to da ulasci u EU i NATO ne predstavljaju alternative jedno drugom.¹⁴

Naročito je indikativno to da se dokument u praktično svakoj tački oslanja na programe i praktične politike EU, odnosno to da se njime praktično proklamuje da će biti vođena politika koja je u saglasnosti sa standardima i proklamovanim ciljevima EU.

Ovde se vidi i osnovna razlika između programa ove dve partije, koja bi trebalo da bude suštinska i praktično nepremostiva. *Ataka* je ponudila dosta ksenofobičan *catch-all* dokument, namenjen ekstremistima svih vrsta¹⁵, koje je trebalo privući proklamovanjem seta naizmenično ekstremno desnih i ekstremno levih politika (u znatno manjem obimu). Međutim, ta načela nisu jasno i precizno definisana, što ovoj partiji omogućava da znatno lakše preokrene stavove ili da ih ignoriše ukoliko se za to ukaže potreba. *Ataka* je programski partija koja se, po definiciji Nevena Cvetičanina, uklapa u prostor koji se nalazi između margine i postgrađanskog političkog polja.¹⁶ Ona, dakle, ne izaziva potpuno poređak, ali se dosta protivi suštinskim politikama koje ga odlikuju, kao što su evropske i evroatlantske integracije, zagarantovana ljudska prava i slobode, otvoreno tržište itd. Najoštrija linija kritike direktno je uperena ka Zapadu, pre svega ka SAD i njihovoj spoljnoj politici, kao i ka Turskoj koja predstavlja otvorenog i direktnog neprijatelja Bugarske.

Suprotno od njih, *GERB* proklamuje privrženost EU i NATO, kao i građanskom konceptu države. Za *GERB* etničko pitanje nema suštinski značaj (barem programski gledano), te se i samo apostrofiranje tema koje pre pripadaju XIX nego XX veku nalazi u nadležnosti istoričara, a ne političa-

¹³ Dokument govori o bugarskoj kulturi ne u etničkom/tradicionalnom smislu, nego u građanskom, stalno se apostrofira da je reč o građanima.

¹⁴ http://www.GERB.bg/uf/ /documents/Programa_za_evropsko_razvitiie_na_Bulgaria.pdf, str. 71.

¹⁵ U početku se ovakvo biračko telo reflektovalo i na sam sastav *Atake*. Međutim, vremenom se različitim deobama u periodu 20-05-2009. godine ova partija svela na krug oko Siderova.

¹⁶ N. Cvetičanin, *Epoha s one strane leve i desnice*, Službeni glasnik, Beograd, 2008, str. 600.

ra. Takođe, GERB otvara čitav niz pitanja koja u programu *Atake* nemaju nikakav značaj, kao što su održivi razvoj, ekologija, bolja komunikacija sa EU itd.

Međutim, ovi programi imaju i sličnosti, pre svega, u domenu borbe protiv sistemske korupcije i organizovanog kriminala, koji obe stranke definišu kao najveći problem u zemlji. Ovaj zajednički cilj pretočen u praktičnu politiku detaljnije ćemo razmotriti kasnije u tekstu.

Šta spaja, a šta udaljava ove dve partije? Samoidentifikacija na Evropskom nivou

U praktičnom smislu, Bojka Borisova i Volena Siderova spaja mnogo više nego što bi se to na prvi pogled dalo zaključiti. Pre svega, obojica su stranke okupili zahvaljujući sopstvenoj harizmi i pristupu elektronskim medijima – jedan putem vlastitog šou programa na televiziji¹⁷, a drugi televizijskim snimanjem policijskih akcija u kojima je učestvovao. Takođe, obe partije i oba lidera vezuje populistička logika. Populizam je jedna od karakteristika Bugarske političke scene od 2001. godine, odnosno od pobeđe stranke/koalicije Simeona II Saksokoburgotskog na parlamentarnim izborima. Populističke stranke svoju poziciju, pre svega, zasnivaju na dihotomiji „mi“ protiv „njih“, koju ističu u prvi plan. U njoj „mi“ predstavlja ceo (obespravljeni) narod, koji „predstavljaju“ dati lider i partija, dok „oni“ obično podrazumeva „metu“ koja može biti otelotvorena u nekom protivničkom (čak neprijateljskom) političkom lideru, političkoj eliti, etničkoj grupi itd.¹⁸ Takođe, nezaobilaznu karakteristiku predstavljaju nerealna obećanja o rezultatima koje će ostvariti ukoliko budu došli na vlast. Simeon je svoju populističku platformu izgradio na obećanjima o ubrzanom boljitku do koga će doći nakon 800 dana mandata njegove vlade, kao i na kritici tadašnje „korumpirane“ bugarske Vlade predvođene Ivanom Kostovim i partijom SDS.

Siderov i Borisov imaju sličan pristup politici, ali se sadržaji kojima manipulišu u javnosti razlikuju. Samim tim, oni su u stanju da mobilišu biračko telo različite provenijencije. I „neprijatelj“ je tu. Za GERB to su, pre svega, korumpirane političke elite oličene u BSP, kao i problemi sa kriminalom i korupcijom. Takođe, značajan deo retorike GERB bio je ve-

**TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI**

BROJ 17 · APRIL – JUN 2010.

¹⁷ Televizijska emisija *Ataka* na kablovskoj televiziji SKAT, na osnovu koje je stekao širu popularnost. U ovim nastupima on je formirao osnovu identiteta svoje buduće partije. Ova televizija bila je glavni glasnogovornik i promoter *Atake* sve do razlaza sa Siderovim, u novembru 2009. godine. Više na - http://www.novinite.com/view_news.php?id=109830

¹⁸ Više o fenomenu populizma E. Laclau, *On Populist Reason*, Verso, London, 2006.

TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI

zan za protivljenje učestvovanju PPS u vlasti. Međutim, ovaj deo javnog diskursa GERB bio je formalno bez ikakvog prizvuka etničke mržnje. Odnosno akcenat je bio stavljen na ulogu koju je PPS imao u aferama vezanim za korupciju, pre svega, za evrofondove.¹⁹ Za *Ataku* i Siderova spektar potencijalnih neprijatelja je uvek tu. U ovom slučaju „potegnute su tri karte“: etnička distanca prema bugarskim Turcima i njihovom učestvovanju u vlasti, kao i otvoreno neprijateljstvo prema Turskoj; borba protiv korupcije i kriminala i revizija prethodnog perioda, odnosno otvaranje istražnih postupaka protiv predstavnika BSP. Ostali „neprijatelji“ ovog su puta ostali po strani.

Dakle u javnom diskursu Borisov i Siderov pronašli su „najmanje zajedničke sadržaoce“ – vođenje borbe protiv PPS²⁰ i borbe protiv korupcije i kriminala, kao i procesuiranje prethodne političke konstelacije koja je bila na vlasti. Zajedničko im je i stavljanje akcenta isključivo na ove teme, a zaobilaženje i prećutkivanje tema u kojima se (možda i previše) razlikuju, a na osnovu kojih su mogli da formiraju savez.

Politička partija *Građani za evropski razvoj Bugarske* (GERB) stranka je koja je članica ENP i kao takva zastupa politike koje usvaja sa sestrinskim partijama. To je dakle partija desnog centra, umereno konzervativna, koja poštuje građanski kompromis napravljen posle II svetskog rata. Stoga bi, po svojoj samoidentifikaciji na evropskom nivou, za nju najprirodnije bilo da koaliciju, ukoliko je u mogućnosti, oformi sa sestrinskom partijom, te da sprovodi koherentne i ideološki bliske politike. Međutim, Borisov i GERB stupaju u faktički savez sa desnom ekstremnom strankom, koja se suštinski protivi većini politika koje zastupaju članice ENP. Štaviše, ta partija ne samo da je ostvarila uticaj svog diskursa na domaćem terenu, već je 2007. godine ostvarila i uticaj na evropskoj političkoj sceni. Te godine u Evropskom parlamentu oformljena je poslanička grupa pod nazivom *Identitet, suverenitet, tradicija* koja je okupila većinu ekstremista u Evropskom parlamentu – Le Penov „Nacionalni front, austrijsku „Partiju slobode“, partiju „Flamanski interes“ iz Belgije, partiju „Romania mare“ iz Rumunije, „Socijalnu alijansu“ Alesandre Musolini i druge.

¹⁹ Borisov o PPS i o ulozi njenog lidera Ahmeda Dogana <http://news.bpost.bg/story-read-14523.php>, Borisov o PPS i o muslimanima u Bugarskoj neposredno posle izbora http://www.sofiaecho.com/2009/07/06/750372_boiko-borisov-comments-on-bulgarian-election-results

²⁰ Poznati bugarski politički analitičar Ivan Krastev zastupao je čak stav da je suština ovih izbora bila svrgavanje PPS sa vlasti, pošto su sve opozicione partije koje su ušle u Parlament zauzele ovaj stav. http://www.sofiaecho.com/2009/07/05/750219_the-biggest-loser-was-dirty-political-games-says-ivan-krastev.

Savez sa Siderovim, sa druge strane, poželjan je iz više razloga. Prvo, *Ataka* nije stranka koja je bila na vlasti, tako da GERB može slobodno da sprovodi procese protiv bivših vladodržaca. Drugo, Ivan Kostov i *Plava koalicija* izgubili su vlast 2001. godine na krajnje ponižavajući način, čime bi Borisov došao u poziciju da uđe u pakt sa gubitnicima. Treće, predstavnici *Plave koalicije* su političari iza kojih stoji konkretan i koherentan set političkih ciljeva, te bi sa njima bilo mnogo teže uspostaviti određene vrste kompromisa koje zahteva Borisovljev sistem vlasti. Četvrto, političko se telo GERB i *Atake* gotovo ne preklapa, pošto Siderov okuplja ekstremni protestni glas, dok Borisov pledira na umereno desno političko telo. I konačno, Siderov je potpisivanjem memoranduma dokazao da je pragmatični političar, čiji je prvenstveni cilj da dođe do dela vlasti, a ne toliko da sprovede konkretne politike. On je svoju bezrezervnu podršku opravdao, pre svega, borbom za interese Bugarske, odnosno svrgavanjem sa vlasti najvećeg „unutrašnjeg neprijatelja“ – Ahmeda Dogana i njegove partije PPS. Koliko je ovaj transfer bio bezbolan, ilustruje činjenica da su tokom lokalnih izbora 2007. godine u Sofiji glavna meta *Atake* bili Borisov i njegova uprava. Već na sledećim izborima *Ataka* je bez problema podržala Jordanku Fandukovu, kandidata GERB za gradonačelnika, pravdajući to time da je potrebno da ubedljivo pobedi socijalistički kandidat.²¹ Ako još pažljivije pogledamo memorandum koji je GERB ponudio drugim strankama povodom postizborne podrške za stvaranje manjinske vlade, videćemo da je njegovim potpisivanjem *Ataka* suštinski pristala na proevropsku spoljnu politiku, koja nije u saglasju sa njenim ranijim stremljenjima.

Skorašnji događaji pokazali su da kod partnera postoji mnogo veća saglasnost i da ona prevazilazi tehničku saradnju koja treba da dovede do ostvarenja gorepomenutog cilja. Jedna od osnovnih inicijativa *Atake*, još od njenog osnivanja, bilo je ukidanje kratkih vesti na turskom koje se emituju radnim danima na državnoj televiziji, zahvaljujući neustavnom pravu koje je stečeno uz pomoć uticaja Ahmeda Dogana.²² Potpuno neočekivano²³ Bojko Borisov je podržao ovaj predlog, tražeći da se povodom ovoga održi referendum, što je čak izazvalo i reakciju zvanične Ankare i Evropskog parlamenta.²⁴

TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI

BROJ 17 · APRIL – JUN 2010.

²¹ http://www.sofiaecho.com/2009/10/13/798858_right-wingers-to-back-GERBs-fandukova-to-be-mayor-of-sofia

²² Po stavovima *Atake*, emitovanje bi trebalo da bude zabranjeno, pošto Ustav propisuje da je službeni jezik bugarski, te zbog toga ni na jednom državnom mediju ne bi trebalo da bude prisutan nijedan drugi jezik. Ove vesti se emituju samo jednom dnevno i traju 10 minuta.

²³ Pogledati vesti iz decembra 2009. godine o ovoj inicijativi *Atake*. http://www.sofiaecho.com/2009/10/16/800810_is-siderovs-party-becoming-ataka-lite

²⁴ http://www.sofiaecho.com/2009/12/17/832018_european-parliament-to-debate-bulgarias-proposed-referendum-on-turkish-newscasts

TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI

BEZBEDNOST ZAPADNOG BALKANA

Zajedničke praktične politike – neevropski za Evropu

Parlamentarna podrška koju GERB dobija od *Atake* veoma je važna za sprovođenje suštinskog obećanja, na osnovu kojeg je ova partija dobila mandat – obračun sa korupcijom i organizovanim kriminalom. Pošto se *Ataka* deklarativno zalaže za radikalni obračun sa kriminalom, Borisovu je bilo lako da pronađe podršku za uvođenje mnogo restriktivnijih procedura i zakonskih rešenja, koji policiji i tajnim službama omogućavaju da imaju mnogo šira ovlašćenja, a sudovima da rade što efikasnije. Cvetan Cvetanov, novi ministar unutrašnjih poslova u Vladi Bojka Borisova, pokazao je odlučnost u što bržem započinjanju reforme, imajući pre svega u vidu zamrznute strukturne fondove iz EU. Mandat je otpočet i najavama o obračunu sa korumpiranim političarima iz prethodnih vlada.²⁵ Dakle, u središte je postavljen zahtev EU za smanjenje nivoa korupcije i za obračun sa organizovanim kriminalom. Međutim, pokazalo se da je osnovna zamerka u tome da se problemu ne prilazi na pravi način. Naime, ne stvara se sistemski i demokratski kapacitet za obračun sa korupcijom i kriminalom, već se sa njima obračunavaju pre svega upotrebom širih ovlašćenja, kojima često krše ljudska prava i slobode. I tu dolazimo do konačnog paradoksa ove Vlade, koja u želji da promovise svoju privrženost proevropskim načelima, posredno, s vremena na vreme krši fundamentalne postavke na kojima počiva EU.

Prva značajnija mera, koja je izazvala zabrinutost u javnosti, bila je donošenje izmena i dopuna Zakona o elektronskim komunikacijama. Po ovom predlogu, policija je mogla neograničeno da ima pristup podacima kojima raspolažu baze internet provajdera i provajdera mobilne telefonije. Posle pritiška opozicionih partija, a pre svega predstavnika *Plave koalicije*²⁶, kao i nevladinih organizacija u januaru 2010. godine, odbačene su najspornije odredbe, odnosno preciznije su definisani uslovi pod kojima bi se moglo pribeci upotrebi takvih drastičnih mera²⁷.

Zatim, pokrenute su i inicijative za sprovođenje reforme nacionalne službe bezbednosti kako bi manje i pokretljivije grupe dobile veće prinadležnosti. Radi obračunavanja sa organizovanim kriminalom i korupcijom, u visokim ešalonima

²⁵ Ova izjava je data i pre samog formiranja Vlade. http://www.sofiaecho.com/2009/09/03/778855_bulgaria-says-former-cabinet-ministers-to-be-indicted-in-next-few-days

²⁶ Jedina partija koja je bez zadržke podržala GERB bila je *Ataka*. http://www.sofiaecho.com/2009/12/22/834248_electronic-communication-act-amendments-for-first-reading-in-parliament. Martin Dimitrov, predsednik SDS naveo je da Bugari, umesto da uživaju i slobodu i sigurnost, bivaju primorani da biraju između jednog i drugog. http://www.sofiaecho.com/2009/12/22/834817_electronic-eavesdropping-amendments-passed-at-first-reading;

²⁷ http://www.sofiaecho.com/2010/01/26/848150_GERB-proposals-on-electronic-eavesdropping-act

bivše vlasti pokrenute su akcije *Oktopod* i *Drski*, koje su inicijalno podržali i predstavnici EU.²⁸ U akcijama je uhapšeno nekoliko ljudi koji su bili blisko povezani sa kabinetom Sergeja Staniševa.

Planirano je i reformisanje sudstva, u skladu sa davnašnjim zahtevima EU. Problem je u tome što su sudovi veoma spori i neefikasni prilikom procesuiranja optuženih, što dovodi do situacije u kojoj veći deo njih biva oslobođen nakon vođenja veoma dugog postupka. U samoj reformi, koja se sprovodi izmenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku, postoje tri kritične stavke, koje je kritikovala i opozicija: uvođenje institucije „rezervnog advokata“ u slučajevima kada advokat optuženih propusti da se pojavi na saslušanju bez dobrog razloga (opozicija je ovo rešenje kritikovala kao stalinističko, pošto oduzima pravo optuženima da izaberu svog branioca); zatim ponovno uvođenje neograničenog pritvora osumnjičenih za kriminalne aktivnosti (neograničeni pritvor bio je ukinut 2006. godine zbog velikog broja presuda Evropskog suda za ljudska prava); uvođenje institucije tajnog ili anonimnog svedoka (koji može biti i neko iz policije i tajnih službi), kao i mogućnost osuđivanja optuženog samo na osnovu podataka koje su prikupili policija ili tajne službe.²⁹

Takođe, novina koja se sprema, a na osnovu prethodno navedenih planiranih izmena, zajedno sa izmenama i dopunama Zakona o pravosuđu, podrazumeva uvođenje specijalnih sudova koji bi se isključivo bavili slučajevima organizovanog kriminala i korupcije u višim ešalonima vlasti.³⁰

Sve ove mere sigurno će doprineti tome da dođe do određenih pozitivnih pomaka, pre svega u odnosu na kritike koje dolaze iz EU, a u vezi sa nivoom i uticajem organizovanog kriminala i korupcije. S druge strane, one bi trebalo da imaju ograničen rok i jasan cilj, što ovde nije navedeno. Štaviše, sprovođenje mera do sad nije pokazalo neke naročite rezultate, a za to vreme vladodršci neprekidno prisvajaju sve više instrumenta moći, bez garancije da će ih koristiti samo u slučaju nužde.

Dosadašnji tok akcija govori da se vlast još nije suštinski upustila u obračun sa kriminalom. Analitičari kritikuju vlast, navodeći da do suštinskog obračuna još uvek neće doći, pošto se uglavnom procesuiraju ili pripadnici prethodnog režima ili sitni kriminalci, naravno uz prisustvo medija.³¹

**TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI**

BROJ 17 • APRIL – JUN 2010.

²⁸ <http://dnes.dir.bg/news.php?id=5887759>

²⁹ http://www.sofiaecho.com/2010/04/02/881907_radical-justice

³⁰ http://www.sofiaecho.com/2010/05/04/896444_bulgaria-will-have-special-courts-for-serious-crimes-interior-minister-says

³¹ <http://waz.euobserver.com/887/30318>

Zaključak

Potezi koje GERB povlači uz podršku *Atake* svedoče o stvaranju čvrstog saveza, koji treba da „izgura“ sve ostale konkurente iz političkog polja. Međutim, ovaj savez, takođe, ne pokazuje znake idejno koherentnog obrasca koji bi, materijalizovan u praktičnim politikama, trebalo da poboljša standard i životne uslove stanovnika Bugarske. Po rečima prof. Tatjane Burudžijeve sa Novobugarskog univerziteta, svi uspeši ove Vlade baziraju se na potezima Ministarstva unutrašnjih poslova, a to suštinski ne svedoči o tome da je ova Vlada uspešna i sposobna.³² Dakle, Borisov je tipično populistički „igrao na kartu“ na koju je do sad dobijao podršku građana Bugarske, a to je borba protiv kriminala i korupcije. No, on nije uspeo da mobilise snage koje su potrebne za suštinski izlazak iz privredne krize, niti je uspeo da sprovede makar jednu od odredbi iz sopstvenog programa koji se odnose na ekonomski razvoj. Nije pokrenut dijalog vlasti, privrednika i sindikata o kreiranju novog ekonomskog modela. Tako da ovo vreme na neki čudan način podseća na period 1992–1993. godine i na prvu vladu SDS, koja se svela na procesuiranje političkih protivnika.

Suštinski, niti jedna od vlada, počev od 2001. godine, pa naovamo, nije uspela da sprovede ona (populistička) obećanja koja su je dovela na vlast. Svaka je nastavila da ide u onom smeru koji je utrla Vlada SDS, predvođena Ivanom Kostovim 1997. godine. Ostaje da se vidi da li će reforme i borba protiv kriminala, koje najveći „Evropljani“ u Bugarskoj sprovode uz podršku najvećih protivnika ovakve Evrope kakva je danas, uspeti nešto suštinski da promene.

S druge strane, veoma je čudno to što ne postoji prava reakcija na vladavinu ovakve Vlade i na podršku koju ona ima u EU. Dva primera iz prošlosti nam dovoljno govore da ta reakcija može da bude veoma žestoka ukoliko postoji volja – prvi, kada je u vlast ušla Austrijska partija slobode 2000. godine i, drugi, kada je Tomislav Nikolić 2007. godine postao predsednik Skupštine Srbije. Izgleda da su lideri EU, u očekivanju obračuna sa korupcijom i organizovanim kriminalom, spremni da tolerišu *Ataku* bez obzira na suštinske posledice podrške koju ona daje sadašnjoj vlasti, odnosno spremni na to da se njen diskurs postepeno legitimizuje na nacionalnom nivou.

³² <http://www.desant.net/show-news/20373/>

Literatura:

- Ernesto Laclau. (2005) *On Populist Reason*, Verso, London.
- Neven Cvetičanin. (2008) *Epoha s one strane levice i desnice*. Službeni glasnik. Beograd.
- Евгения Иванова (ред.). *Сѣрах и жажда за възмездие*. Нов Български Университет. София
- Ahmend Nazmi Uste. Maya Getova (eds.), (2007) *The Impact of European Union: Case of Bulgaria, Case of Turkey*. New Bulgarian University. Sofia.
- Yantsislav Yanakiev. *The Bulgarian Ethnic Model – a Factor of Stability in the Balkans*, https://intra.css.ethz.ch/milsoc/ev_prague_02_vlachova_yanakiev.pdf
- Program GERB – *Program za evropski razvoj Bugarske*, http://www.GERB.bg/uf//documents/Programa_za_evropeisko_razviti_e_na_Bulgaria.pdf [pristupljeno 31. maja 2010].
- Politička partija *Ataka*, *Programska shema*, http://www.Ataka.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid= [pristupljeno 24. aprila 2008].
- Politička partija *Ataka*, *20 tačaka*, http://www.Ataka.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=5 [pristupljeno 24. aprila 2008].
- Ustav Republike Bugarske <http://www.online.bg/law/const/const0.htm> [pristupljeno 24. aprila 2008].

Internet novinski članci

- <http://www.aresearch.org/bg/parties.html> [pristupljeno 31. maja 2010].
- <http://news.bpost.bg/story-read-14523.php> [pristupljeno 31. maja 2010].
- <http://www.dnes.bg/izbori2009/2009/07/05/pyrvoto-obeshtanie-na-GERB-nov-izbiratelen-kodeks.73813> [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2009/07/03/748476_borissov-rejects-expert-cabinet [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2009/07/05/750188_kostov-and-dimitrov-centre-right-coalition-is-best-solution [pristupljeno 31. maja 2010].
- <http://news.bpost.bg/story-read-14523.php> [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2009/07/06/750372_boiko-borissov-comments-on-bulgarian-election-results [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2009/07/05/750219_the-biggest-loser-was-dirty-political-games-says-ivan-krastev. [pristupljeno 31. maja 2010].

TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI

BROJ 17 · APRIL – JUN 2010.

**TEMA BROJA:
RAZLIČITE DIMENZIJE
EVROPSKE BEZBEDNOSTI**

- http://www.sofiaecho.com/2009/10/13/798858_right-wingers-to-back-GERBs-fandukova-to-be-mayor-of-sofia [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.novinite.com/view_news.php?id=109830 [pristupljeno 10. juna 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2009/10/16/800810_is-siderovs-party-becoming-Ataka-lite [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2009/12/17/832018_european-parliament-to-debate-bulgarias-proposed-referendum-on-turkish-newscasts [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2009/09/03/778855_bulgaria-says-former-cabinet-ministers-to-be-indicted-in-next-few-days [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2009/12/22/834248_electronic-communication-act-amendments-for-first-reading-in-parliament [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2009/12/22/834817_electronic-eavesdropping-amendments-passed-at-first-reading [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2010/01/26/848150_GERB-proposals-on-electronic-eavesdropping-act [pristupljeno 31. maja 2010].
- <http://dnes.dir.bg/news.php?id=5887759> [pristupljeno 31. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2010/04/02/881907_radical-justice [pristupljeno 20. maja 2010].
- http://www.sofiaecho.com/2010/05/04/896444_bulgaria-will-have-special-courts-for-serious-crimes-interior-minister-says [pristupljeno 31. maja 2010].
- <http://www.desant.net/show-news/20373/> [pristupljeno 31. maja 2010].
- <http://waz.euobserver.com/887/30318> [pristupljeno 20. juna 2010].